

Truslen fra andre medier

Af Egon Schmidt

Håndbøger – bøger for enden af fingerspidserne. Fra Fakta til CD-Fakta

Man tager

... det største lille leksikon i Norden, *Gyldendals Fakta*, i digitaliseret, læsbar form.

... foretager (på computeren) de nødvendige rettelser i teksten, dels af faktuel karakter (fx nylige dødsfald, politiske ændringer i Jugoslavien), dels af teknisk karakter (fjernelse af uaktuelle henvisninger osv.).

... scanner et rimeligt og nødvendigt antal billeder, tegninger, diagrammer, kort osv. ind – hentet hovedsagelig fra *Fakta*.

... retter tabeller m.v. til på computeren, så de passer i et skærmformat.

... lægger det hele ind i et dertil beregnet søgeprogram (en „fremviser“) under iagttagelse af visse standardiseringskrav.

... lægger det hele over på en CD-skive, der kan læses af et CD-ROM drev.

Og man har en CD-ROM plade, der enten kan læses på en tv-skræm i Commodores CD-TV system eller på en dataskærm med en almindelig CD-ROM afspiller.

Og så har man

... et elektronisk leksikon, som rummer et antal attraktioner, som man ikke vil finde i et trykt leksikon – en hel del merværdier:

... *Fritekstsøgning*. Man kan søge frit på ord, fx *København* og finde ikke blot artiklen om København – men

alle referencer til København i alle artikler. Ønsker man at indsnævre de mange valgmuligheder, der dukker op, kan man udvide søgningen ved fx at spørge efter kombinationen *København* og *Absalon*.

... *Emmeindexering*. Søge efter samlinger af artikler efter emnekriterier. Enhver artikel er rubriceret efter hoved- og biemnesystemer, fx *Litteratur*, *Amerikansk*.

... *Kronologi*. Alle årstal er indekserede – det er altså muligt at af-dække kronologien indenfor samtlige artikler vedrørende specifikke emner, fx indenfor videnskab, malerkunst eller opfindelser.

... *Korthenvisning*. Læser man fx i en artikel om byen *Harare*, kan man ved elektronisk at pege på ordet *Harare* og trykke på en knap øjeblikkelig se et kort træde frem på skærmen, hvor *Harare* er fremhævet. Og vice versa.

... *Knapstafet*. På samme måde kan man bevæge sig fra artikel til artikel, idet man i den første artikel peger på et ord, og trykker på knappen. Knappen bringer den ønskede artikel frem på skærmen, og således kan man føre sig selv frem gennem informationerne på en enkel måde.

... *Kortmanipulation*. *CD-Faktas* kort kan manipuleres på skærmen. Man kan zoome ind på detaljer eller fjerne dele af kortet for at gøre det mere overskueligt (fx grænser eller jernbaner).

... *Detaljeudpegning*. På visse billeder kan man elektronisk få udpeget interessante oplysninger, fx de forskellige templer på Akropolis.

... *Tabelkontrol*. Tabeller gengives med store typer. Der er mulighed for at afdække nye dele af de større tabeller ved at „rulle“ billedet op-ned og højre-venstre.

Alt dette kan man gøre med det elektroniske leksikon, hvis man enten anvender det i CD-TV systemet eller har en rimelig avanceret computer.

Og det er jo godt!

Men det er den trykte version jo også!

Der er ingen grund til at tro, at de trykte håndbøger vil blive overhalet inden om af de elektroniske medier. Der er ikke tale om et enten-eller, men et både-og.

Der er tale om to forskellige medier, der udnytter den samme datamængde eller informationsmængde på to forskellige måder. Hvert af medierne har sine fordele og sine mangler, og de vil have let ved at leve side om side – i hvert fald indtil vi en gang opfinder et „Tredje“ medie, der fusionerer de trykte og de elektroniske mediers egen-skaber. Og det ligger ikke lige for.

En bog eller en avis udmærker sig bl.a. ved en meget høj grad af oversigtlighed. Man kan med stor hast danne sig et overblik over fx morgen-avisens indhold, udvalg af nyheder, baggrundsstof, petitstof, kulturstof, sport, politik, økonomi, annoncer, opdelt efter kategorier osv. – især hvis man er vant til avisen.

Øjet springer fra stofområde til stofområde, og hjernen udsorterer dagens interesseområder for nærlæsning. Og hjernen tager endog hensyn til den til rådighed værende tid og vælger mellem grader af fordybelse: øjeblikkets oplevelse – dagens nødvendige brugsviden – stof til langtids-hukommelsen. Det er det veletable-rede, gennem hundreder af år opbyg-

gede princip, som trykte medier opererer med – i større eller mindre grad.

I de elektroniske bøger forsøger man naturligvis at arbejde efter samme velprøvede metoder. Man kalder det i computersproget *Hypermedia*. Med hypermedia systemer – som også *CD-Fakta* bygger på – kan man frit springe fra informationselement til informationselement – fra det enkle til det komplicerede, fra kort til tekst, fra tekst til tekst. Men man styres ved hjælp af ord og taster – og ikke ved hjælp af øjets oversigts-billeder og brede synsfelt.

Med andre ord begrænser de elektroniske medier muligheden for det hurtige overblik, den lynhurtige sortering – man bindes af skærmens og tastaturets begrænsninger. Helt konkret kan man sige, at i de elektroniske medier får man kun svar på det, man spørger om – i de trykte medier får man også svar på det, man ikke spørger om – og det er meget ofte det vigtigste.

Selv med særdeles udbyggede menuer, indexer, oversigter osv. i en elektronisk bog er det næsten umuligt at finde frem til det, man ikke ved, at man søger!

Men til gengæld er de elektroniske medier uhyre egnede til den konkrete dybdesøgning omkring emner og temaer i en søgeproces, hvor man er fuldstændig klar over, hvad det er, man leder efter.

Man kan måske driste sig til at sige, at de trykte medier er bedst egnede til den kulturelt profilerede søgning, medens de elektroniske medier er bedst egnede til den faktisk profilerede søgning.

Endnu da.

Men den dag kan selvfølgelig komme, da computerteknikken både tillader den sofistikerede grafiske fremstilling af tingene, som karakteriserer de trykte medier – og den storslåede sø-

geteknik, der karakteriserer elektronikken.

Og så har vi det „tredje“ medie!

Men så er der jo fx de elektroniske ordbøger

Ordbøger har man allerede i flere år kunnet finde i elektronisk form. Fx findes Gyldendals røde Dansk-engelsk og Engelsk-dansk i ikke mindre end tre versioner: på en CD-ROM: Multilingual Dictionary (Dictionaries of the World) – på disketter og på Sonys nye medie: Data Disc Man.

Selv om det er de samme ordbøger, man finder på de tre forskellige elektroniske medier, har de på ingen måde samme anvendelses-funktion. De samme data – hentet fra den trykte version – udnyttes på vidt forskellig måde i de tre versioner.

CD-ROM (Multilingual): Her er de to ordbøger lagt ind på en CD-plade sammen med 16 andre to- eller flersprogede ordbøger, i alt syv millioner ord. Resultatet er, at man via engelsk kan krydse mellem i alt 12 forskellige sprog. Det bliver altså pludselig muligt at søge en oversættelse mellem fx dansk og japansk eller mellem norsk og finsk.

Det er altså med den nye teknik muligt at lave en sammenstilling af data, som skaber en merværdi: referencer mellem sprog, hvor der i forvejen ikke fandtes ordbøger.

DISKETTER: Ordbogen leveres på disketter og lægges ind på computerens harddisc. Man kan søge på ord fuldstændig som i den trykte version, men man kan også søge fx samtlige juridiske ord – ord eller udtryk, som findes inde i ordbogsartiklen („skifte sol og vind lige“) – eller ord, hvis stavemåde man ikke helt er klar over.

Hvis man har installeret flere ordbøger på harddisc'en, foreslår pro-

grammet automatisk en eller flere muligheder.

Også her er der altså tilføjet visse tekniske merværdier i forhold til den trykte tekst.

DATA DISC MAN: Et helt nyt medie – en lille CD-maskine med tastatur og skærm, som kan holdes i hånden. Det nærmeste, man endnu er kommet til den elektroniske bog. På den lille CD-ROM plade ligger Dansk-engelsk og Engelsk-dansk ordbog. Anvendelsesmulighederne er ikke helt så mange som i disketteversionen, og skærbilledet rummer betydelig mindre information. Men maskinen er velegnet til fx rejsebrug.

For alle tre versioners vedkommende kan man sige, at de er velegnede til konkret, målrettet søgning. Her spiller den kulturelt profilerede søgning næsten ingen rolle.

På den anden side må man erkende, at for langt de fleste vil en trykt version af de samme ordbøger, hvad angår brugsværdi og hurtighed vel være fuldt tilstrækkelig. Der er udpræget tale om elektroniske bøger, der først og fremmest har interesse for professionelle brugere.

Bog eller elektronisk bog?

Der er udgivet tusinder af bøger på CD-ROM eller på disketter. I Danmark fx også Hof- og Statskalenderen, Skattelove, Juridisk Bibliografi og Nudansk Ordbog.

H.C. Andersen er også kommet på CD-ROM – men næppe, fordi nogen ønsker at benytte mediet for den kunstneriske oplevelses skyld!

Flere og flere danske værker af opslagsmæssig karakter vil i fremtiden blive udgivet i to versioner: trykt og elektronisk. Men det vil indtil videre være utrolig sjældent, at et værk kun udgives i elektronisk form.

Indtil videre har man kun fundet anledning til at tilbyde det alternative elektroniske medie, når man har været helt sikker på, at det kan tilbyde en merværdi, som har interesse for en eller anden (oftest professionel) målgruppe (oversættere, jurister, undervisere osv.).

Enkelte typer af bøger vil det være hensigtsmæssigt på et eller andet tidspunkt kun at udgive i elektronisk form. Det gælder kataloger og andre datasamlinger, som har brug for en hurtig opdatering.

Men ellers vil fremtiden tegne sig således: langt de fleste udgivelser vil aldrig optræde i elektronisk form – en elektronisk version vil simpelthen ikke kunne tilbyde noget, som bogen ikke har. Og ingen vil finde på

at købe en elektronisk bog, hvis den er besværligere at bruge end den trykte og ikke tilbyder en væsentlig merværdi.

Men mange af de bøger, som er nævnt i denne udgave af *Bogvennen*, vil utvivlsomt kunne findes i både elektronisk og trykt form inden længe – grundmaterialet ligger jo allerede som data i diverse computere. Og næsten alle håndbøgerne vil kunne tilbyde en eller anden merværdi med det rigtige søgeprogram.

Men det betyder ikke, at den trykte version ikke vil overleve. Der er ikke tale om et enten-eller – derimod om at håndbogsverdenen er blevet beriget med nogle tekniske muligheder, der gør håndbøgerne endnu mere værdifulde for brugeren – i to versioner!